

TOBAK, FATTIGDOM OCH BARNARBETE

Tobak motverkar samtliga av FN:s 17 globala mål för hållbar utveckling. Detta faktablad berör främst målen ovan.

Otaliga rapporter vittnar om orättvisa arbetsvillkor, utbrett barnarbete och pågående människorättskränkningar på tobaksodlingar runt om i världen. Dåliga arbetsvillkor och barnarbete är inget unikt för tobaksindustrin, men det som skiljer tobaksprodukter från andra kommersiella produkter är att de också dödar sina konsumenter. Tobaksindustrin maximerar sina vinster genom att tillverka och sälja en produkt som fångar konsumenter i ett livsfarligt beroende och utnyttjar dessutom människor som lever i fattigdom för att kunna göra det. Företagen låter bönder och barn fortsätta arbeta under skadliga och ogynnsamma förhållanden trots att de har enorma resurser och makt att förändra situationen. Så länge företagen ger låga löner och otillräcklig ersättning till arbetarna kommer fattigdomen och barnarbetet att fortgå.

Global produktion

Under första halvan av 1900-talet odlades den största delen av all tobak i USA, Europa, Australien och Kanada. Under 1960-talet började tobaksföretagen flytta produktionen för att kunna utnyttja den billigaste arbetskraften. Idag odlas tobak i över 100 länder och tobaksproduktionen

Tips och riktlinjer för materialet

Informationen i detta faktablad får användas fritt på lektioner, till skolarbeten, projekt och olika former av engagemang för tobaksprevention samt hållbarhetsfrågor. Referera till A Non Smoking Generation och utnyttja gärna källförteckningen för att fördjupa kunskaperna om tobaksindustrin.

är koncentrerad i låginkomstländer i Asien och Afrika. Många av dessa stater har svagare lagar och är både ekonomiskt samt politiskt sårbara. Artikel 17 i Världshälsoorganisationens tobakskonvention fastslår att alla stater som har ratificerat konventionen (skrivit under och åtagit sig att följa konventionens riktlinjer) ska främja alternativa och mer hållbara grödor istället för tobaksplantan. Dock är det få initiativ som visar att stater har infört åtgärder för detta.

Otrygga arbetsvillkor

Säsongen av tobaksodling kan variera mellan sex till tio månader beroende på klimatet och torkningsprocessen av bladen. Tobaksodling kräver hårt arbete och särskilt under skörde- och torkningstiden av säsongen. Tobaksindustrins leverantörskedja är komplex och företagen är sällan transparenta kring vart tobaken köps upp, vilket gör det svårt för andra aktörer att få information om industrins arbetsvillkor.

Många bönder börjar odla tobak i hopp om att få en större inkomst för att kunna försörja sin familj och förbättra sina levnadsvillkor. Det finns olika former av tobaksodling, de vanligast förekommande är att en bonde antingen äger mark, hyr mark eller

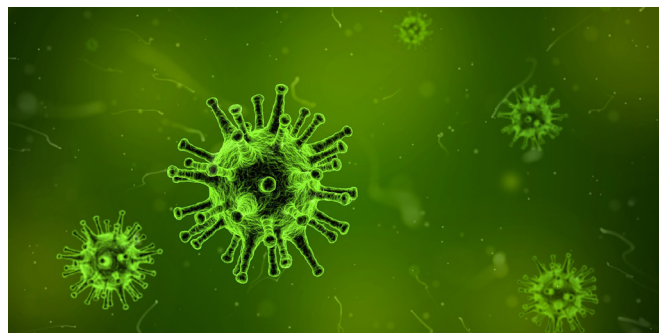
arbetar som anställd på mark som ägs av någon annan. Tobaksföretagen erbjuder bönder att ingå i avtal där de får ett lån för att kunna köpa allt de behöver för att kunna börja odla tobak, såsom utsäde (fröer), utrustning, bekämpnings- samt gödningsmedel. I avtalen bestäms vanligtvis kvantiteten och kvaliteten på tobaken av uppköparen (tobaksföretaget). Bonden måste möta dessa villkor och sälja tobaken vid en förutbestämd tidpunkt. Om tobaken inte lever upp till kraven kan företagen pressa priserna och köpa upp tobaken för betydligt lägre priser än vad som var avtalat. Värdet av ett ton råtobak som säljs av bonden ökar i värde 47 gånger längs med leverantörskedjan tills den når köparen av cigaretter.

Maktrelationen mellan bönderna och de stora tobaksföretagen är ojämlik. Bönderna tar stora risker eftersom de ofta tvingas att investera en stor del av hushållets resurser i att odla tobak, medan tobaksföretagens risk är betydligt lägre eftersom de bestämmer villkoren i avtalet. De orättvisa avtalen och böndernas låga inkomst efter försäljningen får flera allvarliga konsekvenser. Bönderna får ofta lägre vinster än beräknat, de står i skuld till företagen och hamnar i en situation där de inte har råd att anställa någon som kan hjälpa dem med den stora arbetsbördan som tobaksodlingen innebär. För att kunna fortsätta odla tobak enligt avtalet tvingas bönderna istället att ta hjälp av sin familj och sina barn. Familjerna hamnar i en fattigdomsspiral när bönderna inte kan betala av sina lån med vinsten från försäljningen, och sedan inleds nästa säsong i skuld till företagen och skuldsättningen riskerar att bli ännu större. På lång sikt blir det svårt för bönderna att någonsin kunna förbättra familjens ekonomiska situation och levnadsförhållanden.

Skadligt arbete

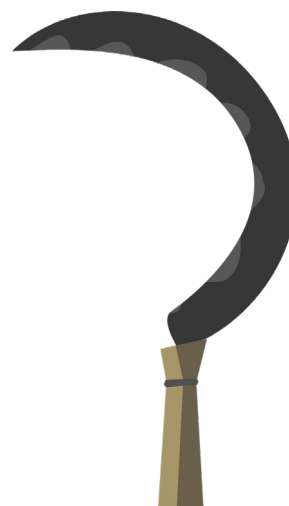
Tobaksplantan innehåller det giftiga ämnet nikotin som är skadligt både för konsumenter (användare) av tobaksprodukter och för de som arbetar inom produktionen. Bönder, familjer och barn som arbetar på tobaksodlingar har sällan råd med skyddsutrustning vilket innebär att de får i sig nikotin via huden som absorberas in i blodet. Under en hel dags arbete kan tobaksodlare få i sig en nikotinmängd motsvarande 50 cigaretter. Det kan leda till nikotinförgiftning med symtom som liknar en influensa.

Symtom av nikotinförgiftning:

- **Feber**
- **Illamående**
- **Huvudvärk**
- **Yrsel**
- **Kräkningar**
- **Andnöd**
- **Trötthet**
- **Irriterad hud, mun och ögon**

Tobaksodling kräver också användning av giftiga gödnings- och bekämpningsmedel som kan innebära stora hälsorisker för människor, särskilt vid avsaknad av skyddsutrustning. Därtill innebär tobaksodling tungt fysiskt arbete som är påfrestande för kroppen, både bevattning och plockning av bladen görs med händerna, ofta används vassa verktyg, och en arbetsdag innebär många timmar under den varma solen. Barn är särskilt utsatta för hälsoriskerna då de fortfarande växer och utvecklas, och arbetet kan därför få långvariga negativa hälsoeffekter.

Barnarbete

Att barn arbetar istället för att gå i skolan eller i kombination med skolgång är inte ovanligt. Många hjälper till hemma med olika hushållssysslor och det kan i flera fall vara utvecklande när de lär sig nya saker, får ta ansvar och kan ibland bidra ekonomiskt till familjen. Det som däremot inte är okej är om arbetet är skadligt för barnet eller hindrar skolgången. Inom tobaksodling är skadligt barnarbete vanligt förekommande och barn i flertalet tobaksodlande länder vittnar om dessa förhållanden. Anledningen till att barn arbetar på tobaksodlingar är fattigdomen som orsakas av den låga ersättningen som tobaksföretagen erbjuder bönderna. Många bönder har inte råd att anställa vuxna och blir tvungna att ta hjälp av barn i sin närhet. Enligt en uppskattning från 2011 arbetade cirka 1,3 miljoner barn under 14 år inom tobaksodling, men den faktiska siffran är betydligt högre eftersom äldre barn mellan 14-18 år inte var inräknade. Dessutom är mörkertalet stort eftersom det saknas statistik över barnarbetet i många länder och då det saknas mer aktuella siffror. Sannolikt har barnarbetet ökat i takt med tobaksproduktionen.

Missar skolgång

Barn som arbetar på tobaksodlingar har ofta små möjligheter att fullfölja sin grundskoleutbildning då de under vissa perioder inte går till skolan för att hjälpa till på odlingen (särskilt under skördetiden), de kan också vara för sjuka för att kunna gå till skolan, eller så de går de till skolan men är trötta och mår dåligt vilket försämrar deras inlärnings- samt koncentrationsförmåga. Arbetet minskar därmed chansen att få en fullständig utbildning, vilket i sin tur ökar risken att de fortsätter att leva i fattigdom då det blir svårare att hitta andra sätt att försörja sig. Barnens arbetskraft innebär en enorm ekonomisk fördel för tobaksföretagen och plantageägarna eftersom barnen oftast hjälper sina föräldrar och arbetar gratis. Barnen blir särskilt sårbara och utnyttjade eftersom de saknar formella avtal som säger att något om ersättning eller arbetsvillkor. Arbetet på tobaksodling är skadligt för barnen ur många olika aspekter, från att de tvingas hantera giftiga bekämpningsmedel och vassa verktyg under långa arbetsdagar i varmt klimat, till att de riskerar att gå miste om utbildning och framtidsutsikter bortom tobaksfälten.

Barn som arbetar på tobaksodling i Indonesien, bildkälla: Human Rights Watch.

"Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till skydd mot ekonomiskt utnyttjande och mot att utföra arbete som kan vara skadligt eller hindra barnets utbildning eller inverka skadligt på barnets hälsa eller fysiska, psykiska, andliga, moraliska eller sociala utveckling."

- Artikel 32 i FN:s konvention om barnets rättigheter.

Barns händer på tobaksfält,
bildkälla: Human Rights Watch.

Ojämlig maktrelation

Nästan alla världens länder har skrivit under FN:s barnkonvention men implementeringen (förverkligandet) av den skiljer sig åt och alla länder har områden som måste förbättras. Trots en ambition att förverkliga alla barns rättigheter kan det vara svårt i vissa länder, exempelvis på grund av svag ekonomi, infrastruktur, lagstiftning eller tillämpning av befintliga lagar, eller andra samhälleliga faktorer som hindrar implementeringen. Detta kan tobaksindustrin dra nytta av på många olika sätt. Exempelvis genom att företagen erbjuder

bönder lån för tobaksodling och tillgång till den globala marknaden, vilket andra grödor ofta saknar. Tobaksföretagen har låg konkurrens och kan därför utnyttja sin maktposition för att bestämma produktionsvillkoren medan bönderna befinner sig i en position med begränsade valmöjligheter och förhandlingskraft. Företagen kan dessutom pressa ner priserna de betalar för tobaken, vilket de lyckas med eftersom böndernas enda inkomstgivande alternativ är att sälja tobaken. Tobaksbönder, jämfört med bönder som exempelvis odlar ätbara grödor, är extra sårbara för detta eftersom det inte finns något annat viktigt användningsområde för råtabak än att bidra till försörjningen. Tobaksföretagen kan alltså utnyttja situationen i länder som saknar tillräcklig lagstiftning, eller saknar resurser att tillämpa de lagar som finns, och upprätthålla dåliga arbetsvillkor och barnarbete utan konsekvenser. Detta möjliggör för tobaksföretagen att fortsätta öka sina vinster på bekostnad av mänskliga rättigheter.

Berättelser från Malawi

I januari 2018 åkte A Non Smoking Generation på en studieresa till Malawi, ett av de länder i världen som är mest beroende av tobaksexport, för att få mer kunskap och sprida den vidare. Vi träffade bönder, organisationer och statstjänstemän som berättade om tobaksodlingen och vilka utmaningar som både landet och tobaksbönderna har. Alla vi träffade berättade att det finns en uppfattning om att tobak är viktig för Malawis ekonomi, vilket beror på att tobak är landets främsta exportvara. Tobaksproduktion har funnits i landet i mer än 100 år men Malawi är fortfarande ett av världens fattigaste länder. Det uppskattas att cirka 80 000 barn arbetar inom tobaksodling men även där är mörkertalet stort eftersom de flesta vet att den typen av arbete är skadligt för barnet och kan försöka dölja att det pågår.

Vi fick också höra berättelser om att tobaksföretagen har stort inflytande i hela samhället, både inom politiken och ute i byar. När politikerna försöker ställa krav på tobaksindustrin i landet svarar företagen ofta med hot om att flytta deras verksamhet till Malawis grannländer eller om att sluta köpa landets tobak. En ytterligare aspekt och orsak till att tobaksodlingen fortgår är att det finns misstankar om att statstjänstemän har egna ekonomiska intressen i tobaksodlingen eller äger mark i de tobaksodlande områdena.

Bonde knyter tobaksblad för torkning, bild från A Non Smoking Generation studieresa till Malawi 2018.

När vi reste runt i landet såg vi några skolor med tobaksföretags varumärken och loggor. Att exempelvis starta skolor eller stödja andra typer av samhällsfunktioner eller ideella organisationer är också en välkänd taktik som tobaksföretag använder i syfte att förbättra sitt rykte. Detta är olika typer av CSR-aktiviteter (Corporate Social Responsibility) som innebär att företag avser att ta ansvar för miljön och/eller människor som är en del av verksamheten. Ofta utnyttjar tobaksföretagen sådana aktiviteter för marknadsföring och för att försöka skapa en uppfattning om att de gör något bra för samhället eller miljön, när deras verksamhet i själva verket skadar betydligt mer än vad den kan göra nytta för samhället (se faktablad om "Tobaksindustrins Strategier").

"We need to move away from the shackles the tobacco companies have on us"
- Citat från en anställd på en ideell organisation i Malawi som vi träffade under resan.

De vi träffade sa att uppfattningen om tobak som en väg ut ur fattigdom är stark, men de var samtidigt medvetna om att den var felaktig. Trots årtionden av satsningar på tobaksodling är Malawi fortfarande ett låginkomstland, tobaksbönder lever i fattigdom och barnarbetet är utbrett. De berättade att det behövs politisk vilja och ledarskap för att satsa på, och ställa om till, att odla mer lönsamma och hållbara grödor, men det är svårt när ekonomin är beroende av tobaksexporten samtidigt som tobaksföretagen har så stort inflytande i landet. De upplever att landet sitter fast i tobaksföretagens grepp och att andra länder och internationella aktörer behöver sätta press utifrån (se rapporten "Den Stora Tobakslöggen"). De menar att problematiken behöver uppmärksammas mer på olika nivåer och att inte bara länder utan också konsumenterna kan göra skillnad genom att visa att de inte stödjer en industri som utnyttjar både människor och miljö. Individer kan exempelvis avstå från att köpa tobaksindustrins produkter eller sprida kunskapen om tobaksböndernas och barnarbetarnas livsvillkor vidare.

Källor

A Non Smoking Generation. (2018). *Den Stora Tobakslöggen: A Non Smoking Generations studieresa till Malawi*. Hämtad från: <https://nonsmoking.se/wp-content/uploads/2018/11/den-stora-tobaksl%C3%B6ggen-.pdf>

Human Rights Watch. (2018). *A Bitter Harvest: Child Labor and Human Rights Abuses on Tobacco Farms in Zimbabwe*. Hämtad från: <https://www.hrw.org/report/2018/04/05/bitter-harvest/child-labor-and-human-rights-abuses-tobacco-farms-zimbabwe>

Human Rights Watch. (2016). *The Harvest is in My Blood: Hazardous Child Labour in Tobacco Farming in Indonesia*. Hämtad från: <https://www.hrw.org/report/2016/05/24/harvest-my-blood/hazardous-child-labor-tobacco-farming-indonesia>

Makoka, D., Appau, A., Lencucha, R., Drope, J. (2016). *Farm-Level Economics of Tobacco Production in Malawi*. Hämtad från: <https://www.cancer.org/content/dam/cancer-org/research/economic-and-healthy-policy/farm-level-economics-of-tobacco-production-in-malawi-full-report.pdf>

Swedwatch. (2016). *Smokescreens in the supply chain: The impacts of the tobacco industry on human rights and the environment in Bangladesh*. Hämtad från: https://swedwatch.org/wp-content/uploads/2016/12/bat_81_15aug_ensida_uppdaterad_version_160816.pdf

The Guardian. (2018). *Child labour rampant in tobacco industry*. Hämtad från: <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/25/revealed-child-labor-rampant-in-tobacco-industry>

Tobacco Atlas. (u.å.). *Growing*. Hämtad från: <https://tobaccoatlas.org/topic/growing/>

Unicef. (u.å.). *Barnkonventionen*. Hämtad från: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>

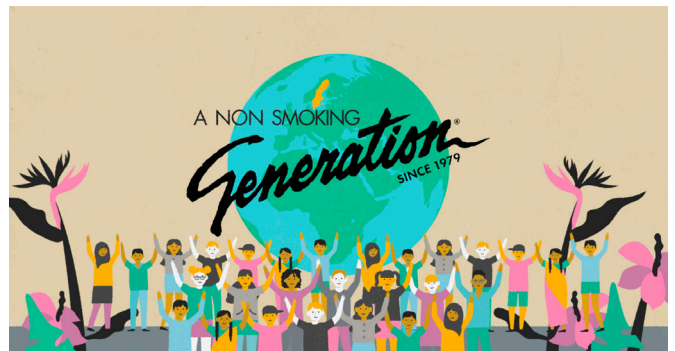
WHO. (2016). *Tobacco growing and the sustainable development goals, Malawi*. Hämtad från: <https://www.who.int/bulletin/volumes/95/5/16-175596/en/>

WHO (Conference of the Parties to the WHO Framework Convention on Tobacco Control, sixth session). (2014). *Economically sustainable alternatives to tobacco growing (in relation to Articles 17 and 18 of the WHO Framework Convention on Tobacco Control)*. Hämtad från: https://apps.who.int/gb/fctc/PDF/cop6/FCTC_COP6_12-en.pdf

För mer info och engagemang

Om du vill veta mer om tobaksodling, A Non Smoking Generation, eller hur du kan engagera dig för en tobaksfri värld:

- besök nonsmoking.se
- följ oss i sociala medier @nonsmokinggeneration
- mejla info@nonsmoking.se

→ Projektet Tobaksbarn är finansierat av Sida genom ForumCiv. A Non Smoking Generation ansvarar uteslutande för innehållet. Sida/ForumCiv delar inte nödvändigtvis de åsikter som framförs.